

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Over zwijgen gesproken : een medisch-antropologische studie onder vluchtelingenvrouwen in Nederland, afkomstig uit Afghanistan, Bosnië-Herzegovina en Zuid-Soedan, naar het omgaan met ervaringen van aan oorlog gerelateerd seksueel geweld

Tankink, M.T.A.

Citation

Tankink, M. T. A. (2009, September 9). *Over zwijgen gesproken : een medisch-antropologische studie onder vluchtelingenvrouwen in Nederland, afkomstig uit Afghanistan, Bosnië-Herzegovina en Zuid-Soedan, naar het omgaan met ervaringen van aan oorlog gerelateerd seksueel geweld*. Pharos, Utrecht. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/13965>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/13965>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Over zwijgen gesproken

Colofon

‘Over zwijgen gesproken’ is een uitgave van Pharos - het landelijk kennis- en adviescentrum gezondheid vluchtelingen en nieuwkomers.
Deze publicatie is op 9-9-2009 als dissertatie verschenen.

Pharos
Postbus 13318, 3507 LH Utrecht
Telefoon 030 234 98 00 Fax 030 236 45 60
E-mail pharos@pharos.nl Website www.pharos.nl

Dit onderzoek is gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, Gebied Maatschappij- en Gedragwetenschappen.

ISBN 978-90-75955-71-2
Bestelnummer 9P2009.06 Pharos

Vormgeving Studio Casper Klaasse, Amsterdam
Foto cover Els van Dongen
Druk A-D Druk, Zeist

© 2009 Marian Tankink

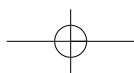
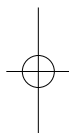
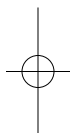
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Een medisch-antropologische studie onder vluchtelingen-
vrouwen in Nederland, afkomstig uit Afghanistan,
Bosnië-Herzegovina en Zuid-Soedan, naar het omgaan met
ervaringen van aan oorlog gerelateerd seksueel geweld

Over zwijgen gesproken

Marian Tankink

P H A R O S

Over zwijgen gesproken

Een medisch-antropologische studie onder vluchtelingenvrouwen
in Nederland, afkomstig uit Afghanistan, Bosnië-Herzegovina en
Zuid-Soedan, naar het omgaan met ervaringen van aan oorlog
gerelateerd seksueel geweld

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van

de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,

op gezag van Rector Magnificus prof.mr. P.F. van der Heijden,

volgens besluit van het College voor Promoties

te verdedigen op woensdag 9 september 2009

klokke 13.45 uur

door

Maria Theodora Antonia Tankink

geboren te Utrecht in 1956

PROMOTIECOMMISSIE

Promotor Prof.dr. J.M. Richters

Co-promotor Dr. P.I.M. van Dongen † (Universiteit van Amsterdam)

Overigen leden Prof.dr. J. van Mens-Verhulst (Universiteit voor Humanistiek)
Prof.dr. W.L.J.M. Devillé (Universiteit van Amsterdam)
Prof.dr. A.M. van Hemert
Prof.dr. R. Reis

Voor alle vrouwen die zich in de verhalen herkennen

Inhoud

DEEL I	Inleidende hoofdstukken	16
1	Introductie	
	Seksueel geweld in conflictsituaties: een korte beschouwing	
	Inleiding	19
	De antropologie van oorlog en geweld	21
	Internationaal gebruikte definities van seksueel geweld	23
	Seksueel geweld in conflictsituaties	24
	Omvang	24
	Vormen	26
	Een theoretische verkenning van het waarom van seksueel geweld	27
	Biologisch gebaseerde theorieën	27
	De cultureel-pathologische theorie	28
	De feministische theorie	29
	De strategische-verkrachtingtheorie	30
	De sociaal-constructivistische theorie	31
	Conclusie	32
	De probleemstelling en de onderzoeksvragen	33
	Opzet van het boek	34
	Indeling hoofdstukken	34
2	Mission (im)possible?	
	Methodologische onderzoekskwesties bij seksueel geweld	
	Introductie	37
	Onderzoek en de weerbarstige werkelijkheid	39
	De respondenten	39
	Commissie Medische Ethiek	41
	Werven via zelforganisaties en hulpverleners	41
	Onderzoeksassistenten en tolken	42
	Gebruikte onderzoeksmethoden	44
	Focusgroepdiscussies	44
	Individuele diepte-interviews	45

Narratieven	45
Vragenlijsten	47
Informele contacten	47
Methodologische positionering	48
Grounded theory	49
Validiteit en betrouwbaarheid	50
Intersubjectiviteit en de 'culturele' ander	50
De emotionele impact van dit onderzoek	51
Overdracht en tegenoverdracht in het antropologisch onderzoek	53
Discussie	53
 3 Biografie van de vrouwen	
Korte beschrijving van de vrouwen die in dit boek een gezicht hebben gekregen	
Inleiding	55
Afghanistan	55
Masooda	55
Amira	55
Eglima	56
Gül	56
Jelima	57
Mariza	57
Parwin	57
Shama	58
Bosnië-Herzegovina	58
Vesna	58
Alma	58
Emina	58
Fatima	59
Jasmina	59
Lejla	60
Milka	60
Mirha	60
Sabrina	61
Zuid-Soedan	61
Jar	61
Ajak	61
Amel	62
Amina	62
Gloria	63
Lucy	63
Mary	63
Mona	63
Samira	64
Tabitha	64

4 Theoretische perspectieven

Concepten voor het begrijpen van de subjectieve beleving van de vrouwen

Inleiding67

Analytisch raamwerk67

Het ecologisch model69

Ecologisch model om het zwijgen van vluchtelingenvrouwen te begrijpen71

Zwijgen73

Functies van zwijgen74

Schaamte74

Macht en controle76

Identiteit en onafhankelijkheid76

Verbondenheid en vertrouwen76

De gevolgen van zwijgen77

Het cultureel dominante groepsverhaal78

Gender80

Agency83

Ervaringen84

Sociale verbondenheid85

Sociaal lijden86

DEEL II Het macroniveau88

5 Een leven vol oorlog

Korte historische beschrijving van de drie conflictgebieden

Inleiding91

Afghanistan91

Masooda91

Historisch overzicht van de conflicten92

Rol van religie95

Effecten van de oorlogen op de sociale structuur95

Vluchtelingenproblematiek97

Afghanistan na de Taliban-periode98

Bosnië-Herzegovina99

Vesna99

Historisch overzicht van het conflict100

Rol van de religie103

Effecten van de oorlog op de sociale structuur104

Vluchtelingenproblematiek105

Bosnië-Herzegovina na de Dayton-akkoorden106

Zuid-Soedan107

Jar107

Historisch overzicht van de conflicten108

Rol van religie109

Effecten van de oorlogen op de sociale structuur109

Vluchtelingenproblematiek	112
Zuid-Soedan na de vredesbesprekingen	113
Discussie	113

6 Als de teef kwispelt met haar staart

Seksualiteit, seksueel geweld en gender in de drie conflictgebieden

Inleiding	117
Seksueel geweld tijdens de conflicten in Afghanistan	117
Genderverhoudingen in de Afghaanse samenleving	118
Seksualiteit	121
Reacties op het seksuele geweld in Afghanistan	122
Seksueel geweld tijdens het conflict in Bosnië-Herzegovina	124
Genderverhoudingen in de samenleving van Bosniërs	126
Seksualiteit	128
Reacties op het seksuele geweld in Bosnië-Herzegovina	128
Seksueel geweld tijdens de conflicten in Zuid-Soedan	129
Genderverhoudingen in Zuid-Soedan	131
Seksualiteit	133
Reacties op het seksuele geweld	134
Discussie	135
Seksualiteit	136
Seksueel geweld in oorlogstijd	137
Machtsaspecten	138

7 'Bij aankomst voelde ik dat ik iets verkeerd had gedaan'

De vreemdelingenwet in praktijk

Inleiding	141
Bespreken van seksueel geweld in de asielprocedure	142
Nederland en zijn kijk op vreemdelingen	144
Beleid en regelgeving ten aanzien van asielzoekers in Nederland	145
Inbedding van Nederland in het Internationaal Recht	146
Werkwijze van de Immigratie- en Naturalisatiedienst	146
Effect van de werkwijze op de vrouwen	149
Medische aspecten en de asielprocedure	151
Trauma en het asielbeleid	154
Herinneren en vergeten in de asielprocedure	154
Verblijf in asielzoekerscentra	156
Uitgeprocedeerd	158
Vluchtelingenbestaan in Nederland na de asielprocedure	160
Discussie	160
Trauma	161

Conclusie DEEL II Het macroniveau	164
---	-----

DEEL III	Het exoniveau	166
8	Wrakhout in een gouden kooi	
	De context van het verblijf in nederland	
	Jar	169
	Introductie	170
	De gevolgen van het asielbeleid: als drenkeling zoekend naar drijfhout	171
	Brand onder de voeten: zonder toekomst blijft het verleden heden	172
	Remigratie	174
	Migrantenstatus	176
	Deelname aan het arbeidsproces	179
	Het veranderende klimaat in de Nederlandse samenleving	181
	Steun van Nederlanders	184
	Discussie	186
	Geweld in Nederland	186
	Marginalisering	187
	Sociaal lijden	188
9	'Je kunt je geheimen niet delen met een schrijver'	
	Ervaringen met de hulpverlening	
	Vesna	191
	Inleiding	192
	Traditionele hulp	192
	Ervaringen in de eerste lijn: paracetamol als wondermiddel	193
	Wantrouwen	197
	Vertrouwensfiguur	198
	Ervaringen met de geestelijke gezondheidszorg	199
	Het gebruik van tolken	202
	Geen verblijfsvergunning, maar wel hulp nodig	205
	Discussie	205
	Gezamenlijk zwijgen	206
	Klachten en context	206
	Ontwikkelen van een vertrouwensband	207
10	Kleine verhalen, grote praters en reizende roddels	
	De invloed van de vluchtelingengroepen op de vrouwen	
	Jar	211
	Inleiding	212
	Een beetje thuis: vluchtelingengroepen en sociale steun	212
	Grenzen aan sociale steun	214
	Geen publieke ruimte en geen gehoor voor verhalen over seksueel geweld	216
	Agency en de dominante groepsverhalen	218
	Roddelen: afstand en nabijheid	220
	Roddels en respect	221

Transgenerationele effecten van roddels	223
Sociale uitsluiting en sociale dood	224
Discussie	226
Gebrek aan publieke ruimte	227
Zwijgen om geen onderwerp van roddel te worden.	228
 Conclusie DEEL III Het exoniveau	230
 DEEL IV Het microniveau	232
 11 Het huis staat op de rug van de vrouw	
De dynamiek binnen het gezin en het effect op de agency van de vrouwen	
Masooda	235
Inleiding	236
Traditionele huwelijkse plichten en de Nederlandse uitdaging	237
Bespreken van seksueel geweld	240
De invloed van ervaringen met seksueel geweld op de seksuele relatie	244
Geweld binnen gezinnen als gevolg van het seksuele geweld	246
Echtscheidingen en alleenstaande vrouwen	248
De transgenerationele gevolgen van seksueel geweld	250
Relatie met andere familieleden	252
Discussie	253
Gezinsstructuur	254
Geweld binnen gezinnen	255
Moeder de vrouw	256
 12 ‘Ik ben veranderd, en wel voor honderd procent’	
De subjectieve ervaring van seksueel geweld	
Vesna	259
Introductie	260
‘Ik ben niets meer’: zelfperceptie en zelfrepresentatie	260
De rol van het ‘socio-zelf’ bij zelfperceptie	263
Schaamte	264
Herinneren en vergeten	266
Pogen te vergeten	267
Lichaam en herinneringen	269
Grip op het leven	270
Betekenisgeving	270
Daad van God?	272
Discussie	273
Zelfperceptie en zelfrepresentatie	274
Gender en het zelf	275
Schaamte	275
Betekenisgeving	277

Herinneringen en de sociale constructie	277
Herinneringen en de publieke ruimte	278
Herinneringen en het lichaam	279
13 De huid zit te krap	
Gezondheidsklachten in relatie tot seksueel geweld	
Masooda	281
Introductie	282
Lichamelijke klachten	282
Psychische klachten	286
Angst	288
Woede	289
‘Idioms of distress’	290
Medicijn gebruik	291
Vragenlijsten	291
Resultaten	293
Omgaan met de klachten	294
Discussie	295
Trauma in het verleden en in het heden	296
Sociosomatiek	298
Conclusie DEEL IV Het microniveau	300
DEEL V Het mesoniveau	302
14 Conclusie	
Voorkomen dat de bom ontploft	
Inleiding	305
Dynamische systeemtheorie	307
Causale feedbackstructuur	308
Bepalende feedbackstructuren bij de vrouwen	310
Voorkomen dat de bom ontploft	312
Reflectie en agency	313
Intrapsychische processen	314
Het ontbreken van publieke ruimte	314
Het zwijgen doorbreken met verhalen	316
Van innerlijke monoloog naar sociale verhalen	317
Verhalen en de intersubjectieve wereld	318
Epiloog	320
De geest van de antropoloog als transitionele ruimte	321

Bijlage 1 – Afkortingen	326
Bijlage 2 – Topiclijst voor individuele interviews	328
Bijlage 3 – Gegevens deelnemers	330
Bijlage 4 – Scores van de vrouwen op de vragenlijsten	334
Eindnoten	336
Samenvatting	345
Summary	348
Referenties	351
Index	374
Curriculum vitae	378
Dankwoord	382